

bolizma po Puškinu drugi kvalitetni vrh in da je v sodobni »poeziji ruske revolucije« najpomembnejše ime Boris Pasternak, sta veljavni in (zopet) aktualni tudi danes.

Med literarnozgodovinskimi sintezami je pri nas najbolj znana *Panorama ruske literature* (*A Panorama of Russian Literature*) iz leta 1973, v slovenskem prevodu je izšla leta 1979.

Drugega oktobra 1956 je Janko Lavrin postal zunanji dopisni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Slovenski akademiki so počastili Janka Lavrina za tiste mednarodno priznane zasluge, zaradi katerih je postal Magister Artium univerze v Nottinghamu, podpredsednik Angleškega inštituta lingvistov, član British Universities Association of Slavists, član londonskega mednarodnega PEN kluba... Slovenska akademija je pri tem še posebej poudarila zasluge, ki jih ima Janko Lavrin kot posrednik med slovensko kulturo in drugimi evropskimi kulturami. Lavrinova skrb za umetnost Ivana Cankarja, za drami *Školjka* Lojza Kraigherja ter *Dogodek v mestu Gogi* Slavka Gruma, njegove revialne in knjižne objave prevodov jugoslovanskih in še posebej slovenskih pesnikov od Prešerna, Gradnika in Župančiča do Bora, antologija sodobne jugoslovanske poezije (*An Anthology of Modern Yugoslav Poetry*, 1962) in izbor slovenske poezije (*The Parnassus of a Small Nation*, 1957 in 1965), ki ga je uredil skupaj s prijateljem Antonom Slodnjakom, so dragocen prispevek za razvijanje tistega, kar bi imenoval Goethe »svetovna literatura«.

Tu se naš krog sklene, vendar ne v zaokrožen odgovor, ki bi ga zarisal neizbežni konec človekovega življenja, marveč v odprto vprašanje, ki nam ga zastavlja znana in manj znana duhovna dediščina svetovljanskega Slovenca Janka Lavrina.

Aleksander Skaza
Filozofska fakulteta v Ljubljani

Metodične izkušnje

KRATKI SPISI (PISNE MINIATURE)

Pisanje kratkih spisov (po Rosandiču: pisnih miniaturn) v naši učni praksi ni tako ustaljeno kot npr. pisanje domačih nalog ali šolskih spisov. To je zapis, ki ga učenec napiše v desetih do petnajstih minutah kar med poukom. Spis se piše na posebne liste, lahko tudi samo na polovico ali četrtrinko lista. Pri teh izdelkih učitelj ne kontrolira pravopisne usposobljenosti učencev, ampak se zanima predvsem za njihove ideje. Če učenec spremeni ali preuredi svoje misli, lahko svoje stavke prečrta, jih popravi ali zamenja. Kratek spis je dostikrat bolj osnutek kot pravi spis. Tega spisa učitelj ne oceni, da so učenci ob njegovem snovanju kar najbolj sproščeni; uporablja ga predvsem kot izhodišče za nadaljnje razpravljanje. Oglejmo si na nekaterih primerih, kako nastajajo kratki spisi.

V petem razredu smo proučevali velevne stavke in klicaj. Vsak učenec je na četrtrinko lista napisal zapovedi in prepovedi, ki jih največkrat sliši. Zbralo se je veliko zanimivega gradiva:

Zbudi se zaspale! Zobe si umij! Nesi ven smeti. Pospravi svojo sobo. Pojdi v trgovino po mleko in kruh. Pojdi se učiti. Spaaa! Govori v celih stavkih. Beri na glas. Na rob napiši datum. – Ne srebaj juhe! Ne vrtaj s prstom po nosu! Ne pij mrzle vode! Ne ropotaj! Ne pozabi zakleniti vhodnih vrat. Ne podi se po avli. Ne klepetati!

Pojavile so se za izražanje istega ukaza tudi različne slovnične oblike:

Ugasni tranzistor! – Bi ugasnil tranzistor?!

Pojej ričet! – A boš pojedel ričet!

Jure, umij si noge! – Jure, noge ti smrdijo kot gnoj!

Ne prepirajta se! – Ne se prepirati!

To gradivo je klicalo po zelo poglobljenem opazovanju, razčlenjevanju in posploševanju. Ob njem smo razpravljali, kakšen odtenek strogosti ali prijaznosti se kaže v tej ali oni slovnični obliki, kakšno čustveno prizadetost vsebuje ta ali ona poved, s kakšno intonacijo se izgovarja in če glede na to zasluži klicaj ali ne.

Nekoč so me spravili v slabo voljo petošolski doživljajski spisi, ki so bili napisani strašno stereotipno. Bili so nekako takile:

Ko smo prišli do reke, smo šli v vodo. Voda je bila kar topla. V njej smo uganjali vse mogoče. Ko se je zvečerilo, smo odšli domov.

Ni mi šlo v glavo, da bi učenci res tako neprizadeto doživljali svet okrog sebe. Menil sem, da se preveč opirajo na slabe vzorce spisov ali pa da se nočejo potruditi. Dogovorili smo se, da se bomo bolj posvetili podrobnostim. Noben učenec ne bo napisal praznega stavka *Šel sem v vodo*, ampak vsak bo natančno pisal, kako gre zares v vodo. Ko so učenci dojeli, kaj naj delajo, so v desetih minutah nastali takile spisi:

Šel sem do kolen v vodo in se ves tresel: »Brr, to je mrzlo!« Malo sem počofotal in se zmočil. Potem pa kot kit. Čof! In že sem bil v vodi.

Matevž

Zmeraj, kadar imam priložnost za skok, skočim, ne da bi preskušal, ali je voda mrzla ali topla. Če ni prostora za skok, se moram podati do kolen v vodo, nato pa hop. Takoj, ko skočim, zaplavam prsno, kravelj ali metuljčka, kot so nas učili v plavalnem klubu.

Niko

Stala sem na deski. Naenkrat se nekdo zaleti vame. Začnem loviti ravnotežje. Ko mislim, da sem že uspela, mi spodrsne in kot ploh padem v vodo.

Darinka

Ti spisi niso bili več stereotipni kot prvotni, v njih so bile razgibane povedi, medmeti, primere, imena za vrste plavanja, dobesedni navedki, dramatični sedanjik idr. Učenci so ob njih spoznali, da ni vrednost spisa v obrabljenih ugotovitvah, ampak v zanimivih podrobnostih, da ne zadostujejo prve besede, ki se človeku ponudijo, ampak da je treba poiskati čim bolj žive besede, oblike in stavčne vzorce.

Tudi obravnavo beril lahko povežemo s kratkimi spisi. Posebno lahko z njimi proučujemo, kako učenci dojemajo različne detajle v leposlovnih besedilih. Tako so npr. učenci pri obravnavi Tavčarjeve slike Šarevčeva sliva pisali, kaj mislijo o Metini prijateljici Kašpurjevi Mini. Spisi so bili takile:

Mina je bila edina Metina prijateljica. Namesto da bi jo bodrila, jo je strašila, da ne bo dobila več dela. Tudi med nočno nevihto se ni bala za Meto, temveč jo je zanimalo samo, kje ima skrit denar. Ni bila prava prijateljica, temveč samo navidezna. V srcu je bila hinavka in lažnivka.

Tina

Mina je bila škodoželjna (Ali veš, da te Videmski ne bodo več prosili za delo?). Denar bi ji najbrž ukradla, če bi mogla (Na Kuclju imaš denar? Kje pa, kje pa?). Mina ni bila prava Metina prijateljica. Če bi bila dobra prijateljica, bi morala preprečiti, da Meta ne bi umrla pod spodsekano slivo.

Mirko

Ko je Meta izgubila delo pri Videmskih, se ji je Mina posmehovala, da preveč sne. Ko je Mina neke noči, ko je divjal vihar, zvedela, da ima Meta na Kuclju skrit denar, so se ji oči zasvetile od zavisti. Verjetno bi najraje vstala iz postelje in odšla po denar. Take prijateljice jaz ne bi marala.

Barbara

Koliko osebne prizadetosti je v teh razmišljanjih o lažnem prijateljstvu! Zanimivo je, da nekateri učenci pripisujejo Mini, da bi bila zmožna ukrasti denar. Pronicljiva je misel, da bi Mina, če bi bila prava prijateljica, morala preprečiti Metino nesrečno smrt. Učenci se navadno sramujejo ustno izpovedovati svoja notranja doživetja in razmišljanja, pisno pa to naredijo laže.

Učence je treba navajati tudi na stvarno poročanje. Kakšne so težave pri tem, naj pokazem na primeru dveh opisov poskusa, kako pod stekleno posodo ugasne goreča sveča. Napisali sta ju dve učenki sedmega razreda:

Učiteljica je prižgala zeleno svečo. Zagorel je rumen plamenček. Sveča je postala takoj zanimiva, kakor da je zaživela. Toda čez svečo, ki je veselo živela, smo poveznili kozarec. Čez trenutek je sveča ugasnila. Tako je plamenček končal svoje kratko življenje.

Špela

Z vžigalico smo prižgali svečo. Pustili smo, da je plamen močnejše zagorel. Potem smo svečo pokrili s kozarcem. Plamen je ugasnil, ker je pod kozarcem zmanjkalo kisika.

Barbara

Takoj se vidi, da je prvi spis umetnostni oris, drugi pa strokovni opis. Pri teh spisih o poskusu sem spoznal, kako si večina učencev pri slovenskem jeziku prizadeva svoj spis čimbolj okrasiti z lepimi besedami in globokoumnimi idejami, čeprav so pri stvarnem opisu poskusa taki okraski in dodatki čisto odveč. Strokovni opis poskusa mora ugotoviti le, kako se na konkretnem pojavu razkriva splošna zakonitost (v danem primeru pač to, da je ogenj oksidacija).

Za takšno obnašanje učencev pri slovenščini smo precej krivi učitelji sami. Menimo, da če učenci znajo pisati slikovito in čustveno prizadeto, bodo znali pisati tudi znanstveno suhoparno. To pa se ne zgodi. Prevladovanje leposlovnega pisanja v naši šoli ne ustreza sodobnemu funkcijskemu gledanju na jezik in težnji po povezavi slovenščine z drugimi učnimi predmeti. S pretežnim gojenjem leporečja svojih učencev ne pripravljamo zadovoljivo na nadaljnji študij in življenje.

Večkrat premišljam tudi, kako bi navadil učence dobro pisati o družbeni problematiki. Pedagoška napaka je v tem, da jim dajemo pisati prezahtevne spise o domovini in njeni preteklosti, ki jim niso kos, in zato brezdušno frazarijo (»nakladajo«, kot temu sami pravijo v žargonu). Zanje so zares pomembni pojavi, ki se tičejo njihovega življenja in na katere skušajo sami vplivati. Menil sem, da je žepnina taka stvar, ob kateri učenci dobro čutijo gospodarsko stanje svoje družine. Preberimo dva spisa, ki sta ju v četrte ure napisali učenki osmega razreda:

Kadar mama ni v tiski za denar, mi pusti na mizi petsto dinarjev. To se zgodi navadno dvakrat na mesec. To v današnjih časih ni veliko. Enkrat na teden grem v kino, kar stane dvesto petdeset dinarjev. Sladoled si privoščim dvakrat na teden, čeprav bi mi prijal vsak dan; to

znaša dvesto dinarjev. Poleg tega moram imeti zalogo žvečilnih gumijev, saj brez njih ne morem živeti. Kupujem tudi razne revije. Ob teh nakupih mi denar, ki mi ga mama da, skopni, kot bi mignil.

Potem moram stopiti k mami in ji razložiti, za kaj potrebujem denar. Če se mami zdi, da sem dobro premislila, za kaj bom denar porabila, in da ga ne bom po nepotrebnem »metala stran«, potem se znajde v mojem žepu novih petsto dinarjev. Ti pa seveda skopnijo v enem tednu, če ne že prej.

Če dobro premislim, moram priznati, da me doma še kar dobro zalagajo z denarjem in da ne trpim pomanjkanja.

Tea

Naj-najdražja mami in oči!

Najprej Vaju lepo pozdravljam. Sporočam Vama, da sem živa in zdrava. Kako se imata vidva? Verjamem, da je Vama lepo, ko sta sama.

Tukaj se imamo krasno. Sonce, morje, družba je res prima. Ampak kaj, ko je vse tako drago. Disko je blazno drag. Res hodimo v najdražjega, ampak če je najboljši. Potem pijača – katastrofalno draga. Sladolek vsak dan. Dvakrat smo najeli čoln. Slabo je biti brez denarja, posebno daleč od Vaju.

Saj ni treba veliko. Problem je v tem, da sem puncam dolžna par tisočakov. Za denar vnaprej HVALA.

Upam, da bo Vaju moje pismo razveselilo, saj je že nekaj časa, kar sem nazadnje pisala. Lep pozdrav

Veronika

Na osnovi takih spisov se da izvrstno debatirati, kako se gospodarske razmere kažejo v življenju učencev in kako gmotna stiska vpliva na način komuniciranja otrok s starši. Pri tako zastavljenih problemih učenci ne zahajajo ne v zlagane slavospeve in ne v črnogledo kritiziranje. Prav tako prizadeto lahko učenci pišejo tudi o drugih stvareh, s katerimi niso zadovoljni in o katerih preišljajo, da bi jih bilo treba spremeniti. Na ta način spoznavajo, da v življenju ne zadostuje samo reproduciranje tujih idej, ampak da je treba razmišljati o svojih problemih z lastno glavo.

Na nekaj primerih sem pokazal, kako se da s kratkimi spisi (pisnimi miniaturnami) obogatiti pouk slovenskega jezika. Seveda s tem niso izčrpane vse vrste kratkih spisov in vse možne teme zanje. Domiselni učitelj bo našel še na desetine spisovnih vaj in naslovov za spise. Bistvo kratkih spisov je v tem, da se učenci in učitelj eden drugemu odprejo. Učenci učitelju predstavljajo svoja doživetja, spoznanja in razmišljanja, učitelj pa jim vrača pre-soje, kako je njihovo pisanje izvirno, ustrezno okoliščinam sporočanja in njihovo mišljenje prodorno. Kratki spisi so osnutki, ob katerih učenci ugotavljajo svojo spoznavno in izrazno moč in nemoč. V naši šolski praksi se uveljavljajo zlasti hitro misleči ali celo vsiljivi učenci, kratki spisi, ki se pišejo med poukom, pa omogočajo, da razvijajo svoje zamisli tudi bolj počasni in zadržani učenci. Če učitelj vseh šolarskih idej ne razume, lahko liste odnese domov, jih v miru prebere in pri naslednji uri nadaljuje diskusijo o obravnavani problematiki. Čeprav kratki spisi niso predpisani z učnim načrtom, lahko pomenijo izvrstno popestritev in poglobitev pouka slovenskega jezika.

Franc Žagar

Pedagoška akademija v Ljubljani